

Kommunförbundets
NÄTPUBLIKATION

Aila Halonen

Kloka beslutsfattare – friskare kommuninvånare

Sammanfattning av handboken
om miljöhälsa och samhällen

FÖRFATTARE

Aila Halonen

OMSLAGSBILD

Kommunförbundet

© Finlands Kommunförbund
Helsingfors 2016

Finlands Kommunförbund
Andra linjen 14, 00530 Helsingfors
PB 200, 00101 Helsingfors
Tfn 09 7711
www.kommunerna.net

Beslutsfattande främjar kommun- invånarnas hälsa

En livsmiljö som främjar och stöder hälsa skapar trivsel och ökar invånarnas välfärd och välmående, samt kommunens dragningskraft. Invånarna påverkar sin hälsa genom sina levnadsvanor och val, och genom valet av var de bor kan de påverka sin livsmiljö.

Luftkvaliteten och hälsoförhållandena inomhus påverkas under byggnadens hela livscykel av allt från förhållandena på platsen, projekteringen av byggnaden, konstruktionen och valet av byggnadsmaterial till användningen och underhållet av byggnaden. Beslut kring livsmiljön kan även påverka kvaliteten på dricksvatten och livsmedel.

Genom beslut och åtgärder kan kommunen skapa en hälsosam och trivsam livsmiljö.

Vad vi talar om...

Begreppet miljöhälsa avser förebyggande, minskande och avlägsnande av förhållanden och faktorer i livsmiljön som orsakar sanitära olägenheter och hälsoproblem, samt upprätthållande och främjande av individens och befolkningens hälsa genom planering och organisering av verksamhet som påverkar livsmiljön. Om det här används även benämningen hälsoskydd.

...och vad kommunens beslutsfattare kan påverka

Miljöhälsan kan påverkas i de olika faserna av områdesanvändningen. Åtgärderna bör vara förutseende. Områdesanvändningen utgörs av planering av markanvändning, myndighetsplaner som påverkar livsmiljön, tillståndsprocesser och övrig styrning av verksamheten samt byggande och underhåll.

Livsmiljön har mångfacetterade hälsoeffekter

Inom miljöhälsa avser begreppet livsmiljö främst den fysiska omgivningen, som omfattar förhållanden och faktorer i den yttre och inre miljön samt kosten (figuren).

I livsmiljön kan miljöhälsoeffekter orsakas av bl.a. buller, föroreningar i luften, radon, skadliga kemiska ämnen, mikrober, temperaturförhållanden, lukt, rök samt exponering för UV-strålning. De här kan allmänt benämnas miljöexponeringar.

Exponeringarna kan påverka hälsan direkt genom andningsluften eller hudkontakt, eller indirekt via kost, badvatten eller någon annan faktor.

Sett ur ett brett perspektiv påverkas människans välfärd och hälsa av bakgrundsfaktorer i samhället, olika miljöfaktorer samt individens egna val.

Effekten av miljöexponeringarna på hälsan

Undersökningar som gjorts under de senaste åren har visat att av de 20 vanligast förekommande exponeringarna i livsmiljön har partiklar i utomhusluften och omgivningsbuller de förhållandevis största effekterna på den allmänna folkhälsan. Därefter följer radon i inomhusluften, passiv rökning, UV-strålning från solen och fuktskador i hemmen. Fuktskadornas andel är här sannolikt underskattad.

En sund livsmiljö stöder och främjar hälsan

Sjukdomar i hjärt-kärlsystemet är den vanligaste dödsorsaken i Finland. Enligt statistiken dör varje år nästan 20 000 finländare av sjukdomar i hjärt-kärlsystemet, vilket är närmare 40 procent av alla dödsfall i Finland årligen. Levnadsvanor i fråga om till exempel motion, kost och rökning har en betydande inverkan på uppkomsten av sjukdomar i hjärt-kärlsystemet.

Enligt undersökningar orsakar luftföroreningar sammanlagt cirka 1 600 förtida dödsfall i Finland årligen. Partiklarna är den mest betydande luftföroreningen, och deras inverkan syns i dödligheten i hjärt- och kärlsjukdomar.

Kommunen har skäl att föra en diskussion om hur åtgärder i livsmiljön kan påverka sjukdomsfrekvensen i kommunen och hur man kan få människor att motionera och sköta sin kondition. Metoder som siktar till att begränsa exponeringen för luftföroreningar bör aktivt tas i bruk. För att trygga kvaliteten på inomhusluften krävs det att källorna till föroreningar utomhus och inomhus kontrolleras.

Livsmiljön påverkar hälsan

Närparker och grönområden fyller en funktion som platser där invånarna kan motionera, och som uppfriskande miljöer som främjar psykiskt välbefinnande. De kan även vara bullerdämpare, buffertzoner mot spridningen av luftföroreningar, eller infiltreringsområde i händelse av en dagvattenöversvämning i ett tätortsområde. Gång- och cykelbanor kan dras så att de följer grönområdena.

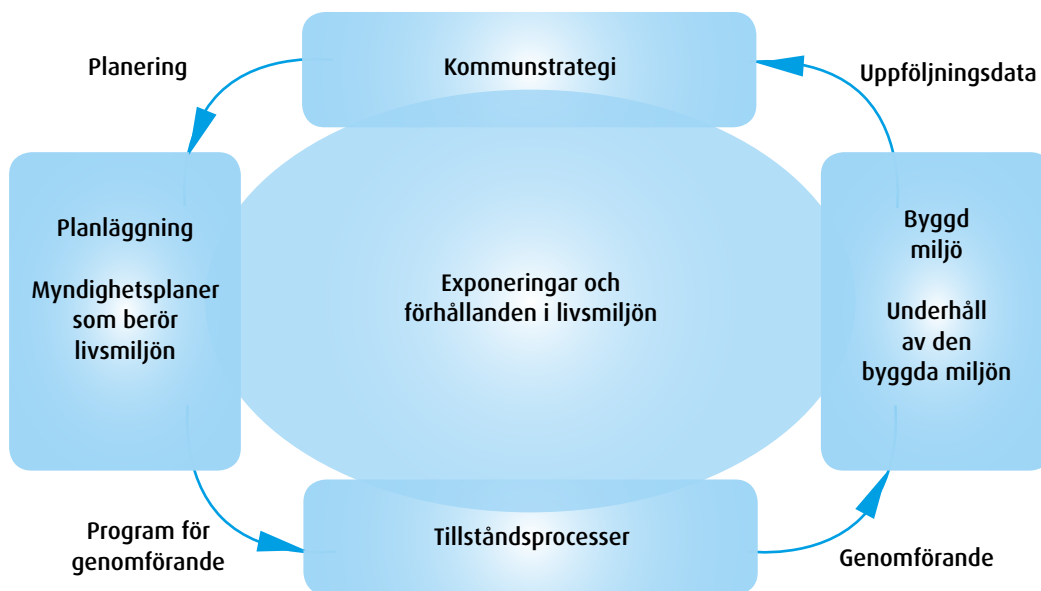
Gång- och cykelbanenätverket är den förmånligaste och mest använda platsen för motion. Närliggande motionsparker aktiverar också barnen och förhindrar delvis uppkomsten av övervikt. Naturen är också en viktig naturlig utvecklare av immunförsvaret.

Tillgänglighet och framkomlighet i den byggda miljön minskar behovet av privatbilism och förbättrar luftkvaliteten i närmiljön. Begreppen betyder bl.a. Att man tryggar tillgången till service för barnfamiljer, personer med rörelse- och funktionshinder samt äldre, och att rörligheten bygger på kollektivtrafiken.

Miljöhälsa som en del av beslutsfattandet

Inom miljöhälsan betonas förhållanden i livsmiljön som kan orsaka sanitära olägenheter och hälsoproblem, och man prioriterar förebyggandet, avlägsnandet och begränsningen av de skadliga faktorerna. Det här förutsätter en medvetenhet i kommunen om existensen av faktorer som påverkar miljöhälsan.

Kommunen har orsak att genom sektorsamarbete bedöma hur faktorer relaterade till miljöhälsan uppmärksammas i strategiarbetet och i planeringen av områdesanvändningen. När en god nivå uppnåtts bör man även arbeta för att behålla den.

Miljöhälsa ingår i besluts- och genomförandeprocessen.

Strategisk planering

I kommunens strategiarbete bör livsmiljön granskas som en helhet. Hur vill man att livsmiljön ska främja kommuninvånarnas välfärd och hälsa?

I det förberedande arbetet beaktas olika synpunkter genom ett brett samarbete. I kommunens tvärsektoriella arbetsgrupper för strategiarbetet, välfärdsplanen och främjandet av hälsans bör också sakkunniga inom miljöhälsa vara representerade.

Hälsosam livsmiljö en fördel i kommunens marknadsföring

Miljöhälsa kunde göras till en fördel i kommunens marknadsföring, och kommunen kunde använda "God livsmiljö" eller "Lyckliga kommuninvånare" i sin profilering. Målen kan ställas högre än vad lagstiftningens minimiskyldigheter föreskriver. Kommunen bör åtminstone identifiera de risker som kräver åtgärder.

I granskningen av hälsoförhållandena i livsmiljön som helhet kunde man diskutera till exempel

- » målsättningar för luftkvaliteten och ljudmiljön i bostadsområdena och i miljön runt känsliga mål, samt i de allt tätare lokalsamhällena
- » ansvar för radonsäkert byggande
- » förebyggande av problem med inomhusluften samt åtgärder mot olägenheter som observerats
- » kvaliteten på byggandet överlag och i synnerhet förhållandena i inomhusmiljön hos känsliga objekt
- » sakområden som är viktiga ur miljöhälsosynpunkt, så som trygghandet av kvaliteten på dricksvatten och livsmedel
- » kommunens målsättning att skapa eller upprätthålla tysta områden, vilket anknyter till
- » utvecklandet av gång- och cykelbanorna samt grönområdenas betydelse för välbefinnandet

Att behärska helheten främjar skapandet av en hälsosam livsmiljö

Kommunens strategiska riktlinjer genomförs genom flera olika planerings- och beslutsfaser. För att behärska helheten krävs samarbete och samordning av ärendena. För att genomförandet ska ske i rätt ordning och rätt tid kan kommunen använda sig av program där besluten om markanvändning, trafik och tjänster samordnas.

Sett ur miljöhälsosynpunkt kan rätt tid till exempel betyda att konstruktioner eller områden som behövs för att begränsa buller och utsläpp anläggs i faser i anslutning till annat byggande i området, eller innan bostäder byggs.

Under genomförandet kan man även prioritera att eliminera de problem som framkommit. Ett exempel på detta är planläggandet av vattentjänstledningar i områden där enskilda fastigheter har svårigheter med tillgången på dricksvatten av god kvalitet eller behandlingen av avloppsvatten innan bebyggelsen i området blir tätare.

På motsvarande vis kan man i planeringen av servicenätet och anpassningen till annan planläggning ta i beaktande placeringen av daghem, skolor och andra känsliga objekt och de miljöhälsorelaterade utgångspunkterna för förhållandena i inomhusmiljön.

Uppföljning klargör hur genomförandet lyckats och behovet av att granska planerna

Markanvändningen följs upp genom genomförandeprogrammen och utfallet av de mål som ställts upp för markanvändningen följs upp. Utgående från antalet ansökningar om planerings- eller undantagslov i områdena kan man även bedöma behovet av noggrannare planläggning. Kommunen bör se till att detaljplanerna är aktuella och vid behov vidta åtgärder för att uppdatera föråldrade detaljplaner.

Den information man fått genom uppföljningen av miljö och miljöhälsa använder man sig av i bland annat planeringen av markanvändningen. Det lönar sig att försäkra sig om att informationen är aktuell ifall den inte samlas in fortlöpande.

Behandlingen av informationen, bedömningen av den hälsorelaterade betydelse som informationen har och beaktandet av detta i beslutsfattandet bör helst ske som samarbete mellan sektorerna.

Att påverka miljöhälsan

I beslutsprocessen är det viktigt att få en uppfattning om i vilka faser åtgärder mot exponering och förhållanden i livsmiljön är effektivast och skadeverkningar möjliga att förebygga. Med rätt avvägda metoder kan man begränsa skadliga följder och behovet av korrigerande åtgärder.

Planläggning samordnar behoven inom markanvändningen

Sett ur miljövärds- och miljöhälsosynvinkel fattas betydande beslut angående placeringen av olika verksamheter ofta redan i landskaps- och generalplanerna. Med detaljplanen kan man dock ännu påverka flera ur miljöhälsosynpunkt viktiga frågor.

Genom att samordna placeringen av verksamheter tryggar man bland annat tillväxtpöjligheterna för olika behov inom markanvändningen på ett sådant sätt att man samtidigt kan ta hänsyn till kvaliteten på livsmiljön.

Planeringen av markanvändningen och trafiken är en effektiv förebyggande metod för att bekämpa utomhusbuller, påverka luftkvaliteten i boendemiljön, beakta markgrundens egenskaper i byggandet eller skydda grundvattnet, eller dricksvattnets råvattenkällor överlag och därigenom även dricksvattnets kvalitet.

Planeringen av markanvändningen och trafiken försiggår på olika nivåer som egna planeringshelheter, och för att uppnå bästa möjliga resultat använder man sig av samarbete mellan sakkunniga inom markanvändning och inom trafikplanering. Utvidgat ingår även sakkunniga inom planering av trafiksystem i samarbetet.

Planläggningsmetoderna för luftvård är till största delen sådana att de bör beaktas redan i generalplanen. Uppföljningsinformationen om luftkvaliteten, placeringen av verksamheter samt trafikplaneringen utgör en helhet med vilken inverkninrar på luftkvaliteten bäst kontrolleras.

I generalplanen och mer noggrant i detaljplanen kan man beakta metoder att begränsa effekterna. Metoderna kan grovt delas in i tre kategorier; uppkomsten av skadeverkningar kan förhindras genom att man styr placeringen av verksamheter, genom att skadeverkningarna begränsas så att de inte sprids till skyddade områden, eller genom att objektet skyddas. Metoderna kan också kombineras.

Planer som inverkar på livsmiljön

Myndighetsplaner som berör livsmiljön, så som vattentjänsterna, avfallshanteringen eller grundvattnensskyddet utgör ofta bakgrundsmaterial i planeringen av markanvändningen och styr planeringen. Också i dessa planer bör miljöhälsan beaktas.

Tillståndsbehandling säkerställer att miljöhälsoeffekterna beaktas

Genom tillståndsbehandling och anmälningsförfarande kontrolleras enskilda verksamheters inverkan och försäkras att planen följs. Lokala bestämmelsesamlingar, som byggnads- och

hälsoskyddsordningen samt miljöskydds- och avfallshanteringsföreskrifterna, styr utgående från lokala behov områdesanvändningen och miljökonsekvenserna.

Verksamhet som påverkar livsmiljön kräver inte alltid ovan nämnda tillståndsbehandling eller anmälningsförfarande då verksamhetens lämplighet för området bedöms utifrån innehållet i planen.

Bra byggande utgår från planeringen...

Besparingar i planerings- och byggnadsfasen eller i underhållet kan ge sig till känna senare i form av välfärds- och hälsovårdsutgifter.

Inomhusluften i byggnader och förhållandena i inomhusmiljön kontrolleras bäst genom satsningar på planeringen av byggnaden och betonande av förhållandena i omgivningen och byggnadens användningsändamål. Planeringen garanterar dock inte ett lyckat slutresultat om byggandet inte sker enligt planen.

Byggnadstiden är mycket kort i förhållande till byggnadens användningstid. Brådska får alltså inte leda till uppkomsten av fel.

...och tryggas genom underhållet

Byggnaden med omgivning bör underhållas så att den kontinuerligt uppfyller kraven på hälsosam miljö, säkerhet och användbarhet, och inte orsakar miljöolägenheter.

Ägaren till fastigheten ansvarar för underhållet. Underhåll av daghem, skolor och andra motsvarande offentliga byggnader kräver att kommunen handlar planenligt och reserverar resurser för fortgående underhåll och korrigerande åtgärder.

Tips för hur miljöhälsan kan beaktas i kommunens beslutsprocess

Bedöm lokala miljöhälsorisker

- » kartläggning av lokalt betydelsefulla miljöexponeringar och förhållanden och utvärdering av deras inverkan på kommuninvånarnas hälsa kan genomföras som ett samarbete över förvaltningsgränserna (strategiarbetsgrupper, grupper för främjande av hälsa och välfärd i kommunen, grupper för planering av markanvändning)
- » miljöexponeringar som har betydelse för folkhälsan bör bedömas i alla kommuner;
 - bullersituationen och antalet invånare som exponeras för buller samt bullerbekämpningens inverkan
 - partiklar och antalet invånare som exponeras för partiklar bör beaktas med tanke på bekämpningsarbetet
 - radonområden och radonmätningar i kommunen, nivån av radonsäkert byggande samt medvetenhet om verkningarna av radon
 - inomhusluft och hälsorelaterade förhållanden, i synnerhet när det gäller barn och unga

Ställ upp mål

- » minimikravet är att riskhanteringen uppfyller kraven i bestämmelserna
- » kommunen kan sikta på en högre nivå och uppmärksamma den i sin strategi

Åtgärder och hur de rangordnas

- » de viktigaste ärendena som kräver åtgärder uppmärksammas i strategin
- » när en god nivå uppnåtts säkerställs det genom övervakning och uppföljning i nödvändig utsträckning att nivån behålls och uppfyller kraven i bestämmelserna

Skapa ett uppföljningssystem för att mäta miljöhälsa

- » för att följa upp utvecklingen inom prioriterade områden skapas mätkriterier och uppföljningsindikatorer

Hjälpmedel för bedömningen

- » uppföljning gjord av kommunen
- » riksomfattande register över miljöns tillstånd (bl.a. radonkartor från strålsäkerhetscentralen, miljöförvaltningens uppföljningsmaterial om miljöns tillstånd)

Beakta miljöhälsan i områdesplaneringen

- » kom överens om samarbetspraxis och beakta miljö- och hälsoskyddet i samarbetet, t.ex. samarbete inom samordningen av markanvändning, trafik och tjänster
- » miljöhälsan som utgångspunkt när samhället blir allt tätare och mer enhetligt

Kommunförbundets nätpublikation "Ympäristöterveys ja yhdyskunnat. Opas kuntien päättäjille ja valmistelijoille" finns att ladda ner i sin helhet kostnadsfritt från Kommunförbundets nätbokhandel www.kommunerna.net/bokhandel.